دیدگاه مسرفانه در طراحی خانه

دکتر ناهید صادقی‌پی*

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۰۲/۰۱
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۸/۰٤/۲۳

چکیده:

این روزها در زمینه ساخت بناهای مختلف در سطح جامعه مشکلهایی از برخوردهای تشریفاتی و مسرفانه را شاهد هستیم. این امر نه تنها در زمان ساخت بناها و از طریق هدر دادن منابع، مصالح و انرژیهای گوناگون، بلکه در مرحله پیش از ساخت و هنگام طراحی بناها نیز وجود دارد. دیدگاه مورد توجه امسال، "اصلاح الگوی مصرف" است. جا دارد که در این رابطه به تمامی موارد کاربردی جامعه و از جمله به معماری نگاهی دقیق داشته و در جهت جلوگیری از اسراف و اتلاف منابع و بهره برداری هرچه بیشتر و بهتر از آنها همت گماشته شود. این مقاله سعی دارد در مورد دیدگاه مسرفانه طراحی بناهای مسکونی (طراحی فاز ۱ معماری) که بخش وسیعی از معماری کشور را شکل می‌دهد، تأملی داشته باشد و در این راستا نکاتی را متذکر شود.

واژه‌های کلیدی: طراحی خانه، نیت ساخت خانه، وسعت خانه، احکام طراحی خانه، تکالیف طراح خانه.

مقدمه

در شرایطی که برخی از مردم کشورمان به جهت نداشتن خانه با مشکل روبرو می باشند، افرادی نیز هستند که نه تنها از خانه ای خوب و مناسب برای زندگی خانواده خود بهره مندند، بلکه آن را به عنوان وسیله‌ای برای خودنمایی و فخرفروشی بکار می گیرند. این مسأله از نظر اخلاقی و اجتماعی پسندیده نبوده و در احادیثی چند در مذمت آن سخن رفته است. این درست است که از نظر اسلام شایسته است که مومن در خانه‌ای وسیع به سر برد تا زندگی راحتی داشته و در آسایش به سر برد، اما زیاده روی در این امر را همچون سایر امور زندگی اجازه نداده و صلاح نمی‌داند. رعایت حد وسط و عدم گرایش به افراط و تفریط، توصیه‌ای است که در همهٔ امور، و در زمینه ساخت خانه نیز وارد شده است. برای روشن شدن دو موضوع فوق ابتدا تحت عناوین: نیت ساخت خانه و وسعت خانه به ذکر چند آیه و حدیث پرداخته می‌شود. سپس بخش دیگر مقاله که حاوی

* استادیار دانشکده معماری دانشگاه شهید بهشتی.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-02]

رهنمودهایی جهت طراحی یک خانه با دیدی غیر مسرفانه است، ارائه می گردد. این بخش با عنوان "تکلیف طراح خانه"، و در قالب دو زیر عنوان: تهیه برنامه کالبدی دقیق، و اعمال دیدگاه غیر مسرفانه در تمام مراحل طراحی، آورده می‌شود.

۱- نیت ساخت خانه

تمامی نعمات جهان برای بهره برداری آدمیان آفریده شده و استفادهٔ درست و از راه حلال همهٔ آنها مجاز است. انسانها می توانند از نعمت‌های گوناگون خداوند سود برده و جهت قرب به او و رسیدن به کمال خود حرکت کنند. تا به این ترتیب آخرت نیکویی را برای خود فراهم سازند. اما همواره باید مراقب بود که فریفتهٔ نعمات نگردید. (... و زندگانی دنیا جز متاعی فریبنده نیست. سوره آل عمران آیه ۱۸۵)

خانهٔ انسان نیز جایی برای حفظ خانواده و برآورنده نیازهای فضایی مختلف افراد خانواده است. خانه محلی امن و مناسب را برای گردهم بودن اعضای خانه و تأمین آسایش آنان فراهم می سازد. حال اگر کسی با این نیت به ساخت خانه ای برای خود و خانواده اش بپردازد، بسیار خوب و پسندیده است. اما اگر به خانه همچون بخشی از مال و اموال دنیایی دل بسته شد و یا اینکه از آن به عنوان وسیله‌ای برای نمایش و خود نمایی به دیگران استفاده گردید، عواقب ناخوشایندی در پی خواهد داشت. در آیهٔ ۲٤ سورهٔ توبه خداوند به کسانی که خانه‌های خود را محبوب تر از خدا و پیامبر و جهاد در راه دین خدا می دانند، وعدهٔ مجازات داده است. در این آیه آمده است که: «... اگر پدرتان و پسرانتان و برادرانتان و همسرانتان و خویشاوندانتان و اموالی که به دست آورده‌اید و تجارتی که نگران کساد آن هستید و خانه‌هایی که از داشتن آنها احساس خوشنودی و آسایش می کنید، نزد شما از خداوند و پیامبرش و جهاد در راه دین خدا عزیزتر و محبوب ترند، پس منتظر باشید تا که خداوند امرش را دربارهٔ مجازات شما تحقق ببخشد، همانا خداوند مردمان فاسق و نافرمان را هدایت نمی‌فرماید.»

در نکوهش بکارگیری خانه برای فخرفروشی و مباهات به دیگران نیز در حدیثی از حضرت رسول (ص) آمده است که: «هر که خانه ای بنا کند از برای ریا و سمعه که مردم ببینند و بشنوند، در روز قیامت آن خانه را تا هفتم طبقه زمین آتشی کنند افروخته و در گردن او اندازند. پس او را در جهنم اندازند و هیچ

تصویر ۱- نمونه‌ای از نمای یک خانه که در آن ظاهر بنا و تجمل آن از اهمیت بیشتری نسبت به رابطه بین سازه باربر و نمای خارجی برخوردار است.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-02]

چیز او را نگاه ندارد تا قعر جهنم، مگر آنکه توبه کند. پرسیدند: یا رسول الله برای سمعه و ریا ساختن چه معنی دارد؟ فرمود: یعنی زیاده از قدر حاجت بسازد برای آنکه زیادتی کند بر همسایگان و فخر و مباهات کند با برادرانش.»[1] (تصویر ۱)

به این ترتیب نباید فراموش کرد که خانه نیز همچون سایر نعمات الهی، وسیله‌ای برای آزمایش ماست. داشتن خانه‌ای بزرگ و با شکوه و یا حقیر و کوچک ملاک سنجش افراد نیست. بلکه میزان تقوا و پرهیزکاری انسان‌هاست و تنها این ارزش است که می‌تواند آخرتی نیکو را برای صاحبان خود به ارمغان آورد.

در آیه ۳۳ تا ۳۵ سورهٔ زخرف آمده است که: « و اگر این خطر وجود نداشت که انسانها از حکم آزمون الهی محروم گردند و امتی واحد در دنیا طلبی بوجود آید ما برای کفرورزندگان نسبت به الرحمان خانه‌هایی پدید می‌آوردیم با سقفهایی از نقره و نردبانهایی که از آنها بالا روند.(۳۳) و برای خانه‌های آنها درهای متعدد قرار می‌دادیم و نیز نیمکت‌هایی که متکبرانه بر آنها تکیه بزنند. (۳٤) و تمام زینت آلات و اسباب تجمل را در اختیارشان قرار می دادیم ولی مجموع اینها زیور دنیای مادی است و آخرت نیکو برای پرهیزکاران نزد آفریدگار-پروردگارت است.(۳۵)» پس نیّت ساخت خانه برای یک مسلمان چیزی جز فراهم ساختن محلی امن و مناسب که جوابگوی نیازهای خود و خانواده اش است، نمی باشد. او خانه را برای حفظ اعضای خانواده و جایگاهی برای انجام تکالیف الهی خویش و بستری برای آمادگی جهت ورود به جامعه و انجام برخی دیگر از تکالیف اجتماعی خود می داند و بس. او خانه دنیایی را وسیله ای جهت قرب به پروردگار و فراهم ساختن شرایطی جهت رسیدن به خانه باشکوه آخرت خود می داند. پس سعی می کند که خانه دنیا را با مال حلال و در حد نیاز خود بسازد، چرا که زیادتر از آن در قیامت وبالی برایش خواهد بود. امام صادق (ع) در حدیثی فرموده‌اند که: «هر بنایی که زیاده بر قدر احتیاج باشد، در قیامت وبال است بر صاحبش»[2] ایشان همچنین فرموده‌اند که: «هر که عمارت کند زیاده از آنچه در آن سکنی نماید در قیامت او را تکلیف می کنند که آنرا بردارد.» [3]

در برداشت از احادیث فوق برخی تصور می‌کنند که: مسلمان باید در خانه‌ای کوچک و محدود و فقیرانه زندگی کند. حال آنکه در احادیثی دیگر خلاف این مطلب ذکر شده است. جهت روشن شدن بیشتر این مسأله مطلب بعدی تحت عنوان وسعت خانه می‌آید.

۲- وسعت خانه

در برخی احادیث آمده است که: زندگی در خانه کوچک و تنگ کراهت دارد. به سربردن در این چنین خانه‌ای از بدبختی زندگی است. اگر مومن بخواهد که زندگی راحتی داشته باشد و در آسایش به سر برد، لازم است تا در خانه‌ای وسیع به سر برد. امام محمد باقر (ع) فرموده‌اند که: «از بدبختی زندگی تنگی منزل است.»[4] از حضرت علی (ع) نیز در مورد بهترین زندگی دنیا سؤال شد ایشان فرمودند: «وسعت منزل و بسیاری دوستان.» [5]

حضرت رسول (ص) نیز خانه وسیع را از سعادت آدمی و خانهٔ تنگ را از بدبختی او ذکر می‌نمایند. ایشان فرموده‌اند که: «چهارچیز از سعادت و چهارچیز از بدبختی انسان است. چهار چیزی که از

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-02]

سعادت آدمی است عبارتند از: زن صالح، خانـه وسـیع، همسایه صالح، و مرکب چابک سوار. و اما چهار چیـزی که از بدبختی است عبارتند از: همسایهٔ بد، زن بد، خانـه تنگ، و مرکب بد.» [۶]

این همه تاکید بر خانهٔ وسیع از آن جهت است که آدمی در آنجـا بـه راحتـی بـه سـر بـرده و از آرامـش و آسایش برخوردار گردد. چرا که به گفتهٔ امام صادق (ع) راحتی و آسایش مؤمن به این مسأله بستگی دارد.[۷] لیکن این مسأله یک سؤال را در ذهن ایجاد می کند و آن هـم این است که: وسعت خانه تا چـه انـدازه مجـاز اسـت؟ مگرنه این است که اسراف جایز نیست! حد اسـراف در اینجا چیست؟ آن کدامین حد و مرز است که اگـر از آن خارج شویم، به محدودهٔ اسراف وارد شده ایم؟

در پاسخ به سؤال فوق همان حدیثی که در قسمت قبل ذکر گردید، می تواند کارگشا باشد. گفتـه شـد کـه: «هر بنایی که بیش از حـد کفـاف انـسان باشـد، در روز قیامت وبالی بر صاحبش خواهد بود.» [۸] این عبارت حـد وسعت را به خوبی روشن می سازد. هر چـه کـه تـو و خانواده به آن نیـاز داریـد و از آن اسـتفاده مـی نمائیـد، بساز. ولی از آن بیشتر، هر چه بسازی که به کار نیایـد و از آن بهره نبری، در روز قیامت وبالت خواهد شد. ایـن نکته خیلی حساس و ظریف است. درسـت مثـل سـایر موارد زندگی است. «خیرالامور اوسطها». نه افراط و نـه تفریط هیچیک جایز نیست. به صراط مستقیم باید رفت.

۳- تکلیف طراح خانه

با توجه به موارد ذکر شده در دو بخش قبلی تحت عناوین نیت خانه و وسعت خانه، طراح خانه چه نقـشی دارد؟ او چگونه می تواند خانه ای طـرح نمایـد کـه نـه افراط و نه تفـریط در آن راه نداشـته باشـد؟ و در عـین حال به بهترین نحو جوابگوی نیازهای افـراد خـانوادهٔ ساکن در آن بوده و شرایط آسایش و آرامـش آنهـا را به بالاترین وجه ممکن فراهم مـی سـازد؟ تکلیـف او چیست؟

در این راستا به نظـر مـی‌رسـد کـه دو نکتـه بـا اهمیت را باید همواره مد نظر قرار داد. اول اینکه افراد متفاوتند و نیازهای مختلفی دارند. پس وسـعت خانـهٔ هر کس را باید با توجه به شرایط مخصوص خـودش تعیین نموده و خانهٔ هر کس را متناسـب بـا وضـعیت خـاص وی در نظـر گرفـت و طـرح داد. دوم اینکـه نمی‌بایست چیزی را فراتر از نیـاز افـراد خانـه طـرح نمود. هر چند که کلیه فضاهای مورد نیـاز و تقاضـای ساکنین را به جهت فراهم ساختن راحتی و آسایش و آرامش آنها باید پـیش بینـی کـرده و در طـرح لحـاظ نمود، لیکن هیچگونه فـضای بیهـوده و بـی جهـت را نباید طرح کرد. به این ترتیب بـه نظـر مـی رسـد کـه طراح هر خانه‌ای دو مسئولیت مهم را پیش روی دارد.

۱- تهیهٔ برنامهٔ کالبدی خانه به صورتی دقیق و با حساسیت بسیار؛

۲- اعمال دیدگاه غیر مسرفانه در تمـام مراحـل طراحی خانه.

۱-۳: تهیه دقیق برنامه کالبدی خانه

اصولاً در طرح هر بنایی، پـس از شـناخت همـه جانبه موضوع طرح و بستر طراحـی و سـایر جوانـب پیرامون آن، و قبل از دست به کار گردیـدن طـراح در تجسم و نمـودار سـاختن ایـده پیـشنهادی اش بـرای طرح، مرحلهٔ برنامه ریـزی قـرار دارد. در ایـن زمـان، طراح هدف‌های مورد نظـر در کـار خـویش و نحـوهٔ رسیدن به آنها را روشن می‌سازد. از جمله اهدافی کـه

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-02]

برنامه کالبدی خانه به طراح کمک می‌کند تا در پی شناخت کلیهٔ افراد استفاده کنندهٔ از خانه و خواسته‌ها و علایق تک‌تک آنها، فضاهای مناسبی را جهت برآورده ساختن نیازهایشان در نظر گرفته و در طرح خویش به دنبال پاسخگویی مناسب برای آنها برآید

او دنبال می‌کند، فراهم ساختن فضاهایی به منظور بروز رفتارهایی خاص برای افرادی بخصوص است. هر چقدر که پیش بینی تعداد فضاهای مورد نیاز طرح و ویژگیهای کمی و کیفی آنها با دقت، حساسیت و صحت بیشتری صورت پذیرفته و در طراحی دنبال گردد، نتیجهٔ کار مقبول تر و امکان بروز اسراف کمتر است. در طرح یک خانه مسکونی نیز، به هر میزان که این بخش از کار که اصطلاحاً «تهیه برنامه فیزیکی خانه» نام دارد، با وسواس و دقت عمیق تری انجام گیرد، ثمرهٔ طراحی اولاً خانه ای مناسب تر و سازگارتر برای افراد ساکن در آن خواهد بود. ثانیاً زیربنای خانه حتی الامکان به مساحتی معقول و سنجیده نزدیک شده و از اسراف و زیاده روی در آن جلوگیری می گردد.

برنامه کالبدی خانه به طراح کمک می کند تا در پی شناخت کلیهٔ افراد استفاده کنندهٔ از خانه و خواسته‌ها و علایق تک تک آنها، فضاهای مناسبی را جهت برآورده ساختن نیازهایشان در نظر گرفته و در طرح خویش به دنبال پاسخگویی مناسب برای آنها برآید. هر چقدر که تهیهٔ برنامه کالبدی از دقت بیشتر برخوردار باشد، امکان پیش بینی کلیهٔ فضاها و شرایط مورد علاقه ساکنین در طرح بیشتر می‌گردد. این امر سبب می شود که اولاً هیچیک از فضاهای درخواستی اعضای خانواده به فراموشی و غفلت سپرده نشده و شرایط ایده آل تک تک آنان در طرح خانه اعمال شود. ثانیاً هیچ فضای بدون استفاده و بیهوده ای در طرح ایجاد نگردیده و بنای خانه زیاده از حد احتیاج نباشد.

۲-۳: اعمال دیدگاه غیر مسرفانه در تمام مراحل طراحی خانه

تهیهٔ برنامه کالبدی دقیق خانه که منجر به طرح کلیه فضاهای مورد نیاز استفاده کنندگان و تامین شرایط ایده‌آل آنان از یک طرف، و جلوگیری از ایجاد فضاهای زاید و عبث در خانه از طرف دیگر می‌گردد، سبب می‌شود تا زیربنای خانه و کیفیت فضاهای آن به سمت شرایط ایده آلی که مورد نیاز ساکنین خانه است، (همان خانهٔ وسیعی که موجب آسایش و آرامش اعضای خانه است) سوق پیدا کند. اما خانه وسیعی که در حد نیاز و احتیاج است و نه بیش از آن، که در قیامت وبال صاحبش خواهد بود. از این طریق طراح خانه، به طرح خانه ای دست می یابد که از وسعت خوبی برخوردار و ضمناً در آن اسراف نشده است. لیکن این تنها بخشی از وظیفهٔ طراح را شامل می شود. جهت اعمال همه جانبه دیدگاه غیر مسرفانه، لازم است که طراح خانه مسائل بسیار دیگری را از این دیدگاه بررسی نماید. از جمله آنها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- فرم کلی خانه
۲- جهت گیری بنا و جانمایی آن در بستر طرح
۳- نوع پلان
٤- فضاهای خانه
۵- جزئیات معماری و ...

۱-۲-۳: فرم کلی خانه

در رابطه با این مقوله، حجم و نماهای مختلف خانه و همچنین جزئیات بکار رفته در آنها از مسائل

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-02]

تصویر ۲: نمونه ای از بناهایی که با تدابیر مختلف میزان تابش نورخورشید به داخل و یا تبادل حرارتی داخل و خارج آنها کنترل شده، و در نتیجه در مصرف وسایل مربوط به تهویه خانه به نوعی صرفه‌جویی می‌گردد.

قابل توجه می‌باشند. با کمی تأمل و اندیشه در این موارد می‌توان به طرح فرمی رسید که ضمن جوابگویی به خواسته های درونی خانه و سازگاری با شرایط بیرونی آن، موجبات اسراف و هدر دادن انرژی را فراهم نمی کند. برای مثال طرح فرمی نامناسب در اقلیم سرد می‌تواند سبب گردد تا تبادل حرارتی، با بیرون از خانه به میزان بسیار زیادی بالا رود، و موجب شود تا جهت گرم نمودن فضاهای داخلی از تأسیسات حرارتی به مقدار بیشتری استفاده شده و هزینهٔ بالاتری صرف این امر گردد. که این مسأله خود نوعی اسراف و هدر دادن منابع است. نماهای ناهماهنگ با محیط (دارای پنجره های بزرگ، تعداد بیش از اندازه، غیر استاندارد و ...)، استفاده از مصالح نامناسب (غیر مقاوم در سرما و شکننده در مقابل یخ زدگی، قابلیت انتقال حرارتی بد، رنگ‌های با قابلیت جذب اشعه کم و ...)، بکارگیری جزئیات اندیشیده نشده در مقابل بارش برف و باران و امثالهم از مواردی است که می تواند هزینه حفظ و نگهداری از یک خانه ساخته شده در اقلیم سرد را به میزان بسیار زیادی بالا برد. (تصویر ۲)

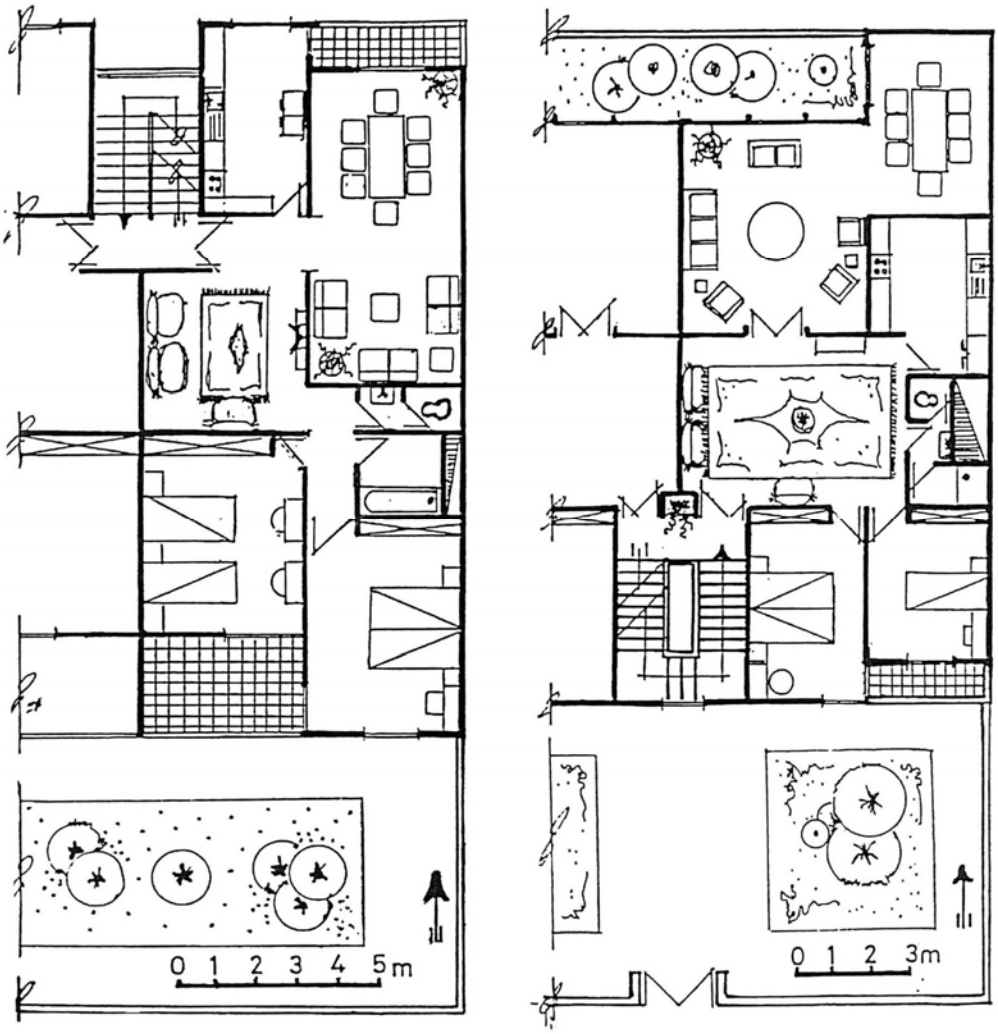
۲-۲-۳: جهت گیری بنا و جانمایی آن در بستر طرح

با جهت گیری درست خانه و استقرار مناسب آن در زمین می‌توان میزان استفاده از منابع طبیعی مطلوب نظیر تابش خورشید و وزش باد را به نحوی در کنترل گرفت که حداکثر بهره برداری از آنها صورت پذیرد. برای مثال در اقلیم گرم و خشک با ایجاد بیشترین میزان سایه و حداکثر استفاده از جریان بادهای مطلوب می‌توان به بهره‌برداری هرچه بیشتر از کوران طبیعی باد دست یافته و میزان استفاده از دستگاههای خنک کننده را به حداقل ممکن کاهش داد و از این طریق در کم کردن هزینه‌های مربوط به سرمایش خانه و مصرف انرژی همت گماشت.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-02]

در خانه علاوه بر دستگاههای تهویهٔ مطبوع که به منظور فراهم ساختن دما و کیفیت مناسب تر برای هوای داخل خانه بکار می روند، فن های نصب شده در سرویس‌های آن و هود آشپزخانه و غیره هم کاربرد دارند. این وسایل نیز به کمک برق کار کرده و چنانچه طراح با پیش بینی روز نهایی مناسب در جهات درست خانه، امکان تهویه طبیعی را برای آنها فراهم سازد، می‌توان به نوعی در کاستن ساعات مصرف آنها و صرفه جویی در انرژی گام برداشت. در این رابطه، حساسیت در انتخاب محل آشپزخانه و سرویس های بهداشتی را نیز نباید از نظر دور داشت. با پیش بینی محل آشپزخانه در قسمت‌های مناسب خانه می‌توان به جلوگیری از انتشار بو و دود آن به سایر قسمت های خانه و کاراً کردن هر چه بیشتر روزنه‌های آشپزخانه جهت تهویه طبیعی کمک کرد.

جهت گیری درست بنا و چیدمان سنجیده فضاهای مختلف نه تنها به تهویه طبیعی خانه کمک می کند، بلکه نورگیری فضاهای داخلی را نیز شکل می‌دهد.

تصویر ۳: نمونه‌ای از دو خانه شمالی و جنوبی که در آنها هال مرکزی در حکم نشیمن خانه است. این دو نشیمن از هر گونه نور و دید به بیرون محروم هستند و لذا ساکنین باید در تمام مدت از نور مصنوعی برای روشنایی آن استفاده نمایند.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-02]

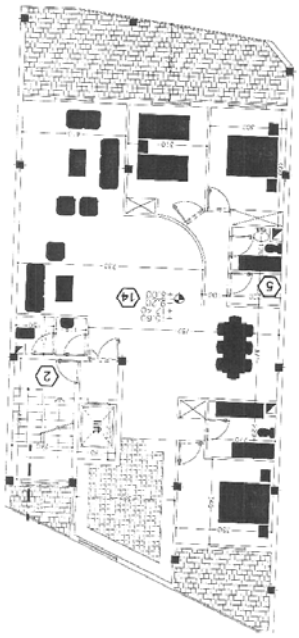
بااستقرار مناسب فضاهای مختلف و با توجه به نیازهای روشنایی آنها، می‌توان گونه‌ای از ساماندهی فضایی را پیش‌بینی کرد که حداکثر استفاده از نور طبیعی خورشید را برای روشنایی داخل خانه فراهم می‌سازد، و بکارگیری لوازم برقی به منظور روشنایی فضاهای مختلف خانه را تا حد امکان کاهش می‌دهد. (تصویر ۳)

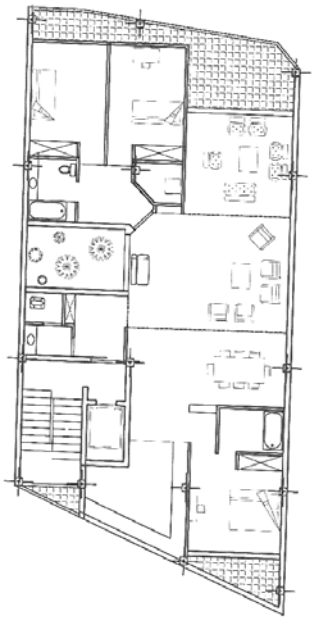
۳-۲-۳: نوع پلان

پلان یک خانه که نشانگر شکل و اندازهٔ فضاهای مختلف و نوع رابطه بین آنهاست، حالت های گوناگونی نظیر پلان باز یا بسته، یک لایه یا چند لایه، و .. را می‌تواند دارا باشد. در انتخاب حالتی خاص برای پلان خانه، جا دارد که طراح به ویژگیهای اقلیمی، فرهنگی و بومی محل طرح توجه شایسته ای را مبذول دارد، تا پلان طرح شده با شرایط فوق مناسبت و سازگاری داشته باشد. چرا که در صورت عدم هماهنگی با اقلیم موجبات پرت انرژی فراهم شده و در موارد ناسازگار با فرهنگ و الگوهای بومی ساکنین نیز، خانه چندان با استقبال ساکنین خود روبرو نگردیده و رضایت کامل آنها را به دست نمی آورد.

طرح راهروهای زیاد و کم استفاده نیز از دیگر مصادیق اسراف در طراحی خانه است. جا دارد که طراح با تدبر در این مسأله، ساماندهی فضایی خانه را چنان طرح نماید که با مشکل راهروهای طولانی و بالارفتن سطح زیربنای غیر مفید برای بنا کمتر روبرو گردد. (تصویر ٤)

در آپارتمانهایی که معمولاً از چند واحد مسکونی تشکیل می‌گردد و این روزها متداول‌ترین حالت ساخت مسکن در شهرهایی نظیر تهران را شکل

تصویر ٤: نمونه‌ای ازطرح یک خانه که پس ازبازنگری و اصلاح آن، مساحت بالکن‌های بی استفاده به حداقل ممکن رسیده و در عوض بر مساحت فضاهای مفید داخل آن افزوده شده است. ضمنا با طرح یک نورگیر در میان خانه امکان نورگیری و تهویه طبیعی برای نشیمن میانی و سرویس‌های بهداشتی خانه فراهم گردیده است.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-02]

می‌دهد نیز مواردی از اسراف را می‌توان شاهد بود. در این آپارتمانها معمولاً بخشهایی به عنوان فضاهای عمومی و مشترک در بین همه واحدها طرح می‌شوند که متأسفانه برخی از آنها اصلاً مورد استفاده قرار نگرفته و یا استفاده بسیار کمی دارند. برای مثال می‌توان به لابی‌های آنچنانی برخی از این آپارتمانها اشاره نمود که با وسعتی بسیار زیاد و لوازمی بسیار شیک و گران قیمت مبله می‌شوند، حال آنکه عملاً استفاده زیادی برای ساکنین واحدها ندارند و بیشتر جنبهٔ نمایش و لوکس دارند.

٤-۲-۳: فضاهای خانه

طرح کلیهٔ فضاهای مورد نیاز خانه به نحو احسن و پرداخت کمتر و یا حذف فضاهایی که کارآیی چندانی برای ساکنین خانه ندارند، در راستای طراحی فضاهای خانه با دیدی غیر مسرفانه قرار دارد. از مصادیق مورد اول می توان به طراحی بالکن در برخی از واحدهای مسکونی آپارتمانی اشاره داشت. این فضا برای واحدهای فوق به جهت نداشتن هیچگونه حیاط و فضای باز بسیار ضروری می باشد. از این فضا نه تنها برای خشک کردن لباس و برخی مصارف دیگر نظیر آن استفاده می شود، بلکه به عنوان تنها فضای نیمه باز در اختیار ساکنین خانه است. لذا با حذف آن از یک واحد مسکونی، از طرفی تمایل به استفاده از خشک کن های برقی بیشتر شده و مصرف انرژی به مقدار زیادی بالا می رود، و از طرف دیگر امکان در اختیار داشتن یک فضای نیمه باز و بهره بردن از نسیم خنک بیرون از ساکنین خانه سلب شده و نیاز کاذب آنان به استفادهٔ بیشتر از سرمایش مصنوعی برای داخل خانه بیشتر می‌گردد. پس جا دارد که به طرح حداقل یک بالکن در هر خانه توجه نموده و سعی کرد که هیچ خانه‌ای را بدون آن طراحی نکرد.

از مصادیق مورد دوم می‌توان به طرح استخرهای بزرگ برای آپارتمانها، طرح سرویس های بهداشتی کامل مجهز به جکوزی برای تک تک اتاقهای خواب یک واحد مسکونی ۳ تا ٤ خوابه و بیشتر، طراحی فضاهای خانه به تعداد بیش از نیاز ساکنین و بزرگتر از حد معقول، و ... اشاره داشت.

۵-۲-۳: جزئیات معماری

وقتی که نیت از ساخت خانه برآوردن نیازهای واقعی و احتیاجات حقیقی افراد خانه نبوده و نیّاتی کاذب نظیر چشم و همچشمی و تجمل گرایی و ... به میان می‌آید، دیدگاه مسرفانه نه تنها در فرم کلی طرح و فضاهای آن، بلکه در جزئیات نیز جاری می‌گردد. برای مثال این روزها شاهد روکش نمودن نمای بسیاری از بناهای چند طبقه با سنگهای گرانیتی گران قیمت هستیم. در برخی از این نماها که کیفیت اجرایی خوب و یا جزئیاتی معمارانه را در اجرا شاهد نیستیم، با نمایی بسیار نازل روبرو می‌شویم. علیرغم

تصویر ۵: نمونه‌هایی از نماهای سنگی چند خانه که تفاوت چندانی با نماهای سیمانی ساده ندارند.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-02]

استفاده از سنگهای گرانیتی گران قیمت، این نماها از نظر تأثیرات ظاهری و جلوه‌های بصری با یک روکش معمولی از سیمان و یا بتن که با هزینه ای به مراتب کمتر از سنگ گرانیت اجرا می گردد، و یا با نمای سنگهایی که قیمتی به مراتب کمتر از سنگ گرانیت دارند، برابری می‌کنند. لیکن سازندگان خانه صرفاً به جهت گران تر بودن سنگ گرانیت، ترجیح می دهند که نماهای بزرگ و چندین طبقه ساختمانهای خود را با آن روکش نموده و اصطلاحاً نمایی گرانیتی بسازند. (تصاویر ۵ و ٦)

نمونهٔ دیگری از جزئیات حاصل از نگرش تجملانه به معماری، «شومینه» است. در برخی منازل

تصاویر ٦: نمونه‌هایی از نماهای سنگی چند خانه که با تدابیری نظیر استفاده از تنوع رنگ در مصالح، بالکن‌های روی نما، پیش‌آمدگی و فرورفتگی در نما، خط آسمان برآمده از سطح بام و دارای نقطه اوج و ... به طرح‌هایی گوناگون و زیباتر از حالتهای بسیار ساده و یکدست سنگی دست یافته‌اند.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-02]

شومینه کاربردی در جهت گرمایش خانه نداشته و صرفا به عنوان یک پیش بخاری زینتی در گوشه ای از فضاهای خانه بنا شده است. گویی که وجود شومینه در خانه به آن چهره لوکس و امروزی شده می‌بخشد. (تصویر ۷)

تصویر ۷: نمونه‌ای از شومینه یک خانه که کاربرد گرمایشی نداشته و به عنوان یک پیش‌بخاری تزئینی با آن برخورد می‌شود.

متأسفانه در برخی مواقع دیدگاه مسرفانه در تمامی جنبه‌های طرح خانه حضور خود را عیان می‌سازد و حتی مواردی نظیر انتخاب تأسیسات مناسب برای خانه، طراحی فضای باز، نحوهٔ مبلمان و غیره نیز از آن بی نصیب نمی مانند.

جمع بندی

خانه جایگاه زیست افراد خانواده و کانون تجمع آنان و محلی برای بروز روابط و وظایف خانوادگی است. افراد در خانه آماده شده و جهت انجام فعالیتهای اجتماعی از آن خارج می‌شوند. لذا لازم است که محیط خانه چنان باشد که همهٔ افراد تمامی نیازهای مختلف خود را در آن برطرف کرده و در راحتی و آسایش و آرامش هرچه تمام در کنار یکدیگر زندگی کنند. با این نیت هر فضایی که برای خانه احتیاج است، باید به بهترین وجه کمی و کیفی، در خانه پیش بینی شده و خانه از وسعتی خوب و کیفیتی شایسته و عالی برخوردار گردد. در چنین خانه‌ای افراد می‌توانند در شرایطی بدون دغدغه و در محیطی آرام و مناسب به سر برده و جهت انجام تکالیف فردی و خانوادگی و اجتماعی خود در فشار و ناراحتی خاصی که از محیط خانه به آنها تحمیل می‌گردد، قرار نداشته باشند. حال اگر کسی با چنین نیتی به ساخت خانه مبادرت ورزد، خانه وی همچون وسیله ای در جهت قرب او به پروردگار خواهد شد. اما اگر قصد ریا و فخرفروشی و مباهات به دیگران در کار باشد، خانه نه تنها موجبات نگرانی و درد سر صاحب خانه را از جهت حفظ و نگهداری خود در بر دارد، بلکه در قیامت نیز وبال گردن او خواهد بود. لذا در کنار تشویق بسیاری که در اسلام برای خانه وسیع آورده، و همچنین کراهتی که برای زندگی در خانه تنگ ذکر شده، این نکته نیز همواره مورد تأکید قرار گرفته که: جایز نیست بیش از حد نیاز ساخت.

در جهت نیل به هدف فوق، طراح خانه نیز مسئول است. او می بایست اولاً برنامهٔ کالبدی خانه را به صورتی دقیق و با حساسیت بسیار و در پی شناخت جامعی که از تک تک افراد خانه و خواسته‌های آنان و نوع روابط خانواده و نیازهای فضایی آنان کسب می کند، تهیه نماید و هیچ نکته

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-02]

مهمـی را در آن نادیـده نگـذارد. ثانیـاً دیـدگاه اصـلاح الگوهای معمارانه خود را در تمامی مراحل طراحی خانه از کل گرفته تا جزء و در همه مسائل، اعمـال نمایـد. از جمله مواردی که طراح می‌تواند دیـدگاه غیـر مـسرفانه خود را دنبال نماید، فرم کلی خانه، جهـت گیـری بنـا و جانمایی آن در بستر طرح، نـوع پـلان، فـضاهای خانـه، جزئیات معماری، تأسیسات و فضای باز می باشد.

پی‌نوشت

۱- حلیه المتقین صفحه ٢٤٤

۲- حلیه المتقین صفحه ٢٤٤

۳- حلیه المتقین صفحه ٢٤٤

٤- وسایل الشیعه، ج ۳ صفحه ٥٥٩

٥- مکارم الاخلاق صفحه ٢٤٣

٦- مکارم الاخلاق صفحه ١٢٦

۷- الخصال ج ۱و ۲ صفحه ۱۷۷

۸- مکارم الاخلاق صفحه ۱۲۷

منابع و مآخذ:

۱- ابن بابویه، محمد بن علی، الخصال، ترجمه احمـد زنجانی، تهران، علمیه اسلامیه، بی تا.

۲- الحر العاملی، محمد بن الحسن، وسایل الشیعه الـی تحصیل مسائل الشریعه، مصحح عبـدالرحیم ربـانی، تهـران، الاسلامیه، تاریخ اثر ١٤٠٣ قمری.

۳- پاک نژاد، رضا، اولـین دانـشگاه و آخـرین پیـامبر، تهران، اسلامیه، بی تا.

٤- طباطبـائی، محمـد حـسین، المیـزان فـی تفـسیر القران، ترجمه محمد باقر موسوی همدانی، تهران، کـانون انتشارات محمدی، ١٣٤٧.

٥- طبرسـی، حـسن بـن فـضل، مکـارم الاخـلاق، بیروت، دارالقاری، ۱۳۸۲.

٦- قران کریم، ترجمه مرحومـه طـاهره صـفارزاده، تهران، پارس کتاب، چاپ سوم، ۱۳۸۷.

۷- مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحـارالانوار، ترجمه موسی خسروی، تهران، اسلامیه، ١٣٦٣.

۸- مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، حلیه‌المتقین، تهران، هجرت، چاپ چهاردهم، ۱۳۷۹.

۹- هنر در قلمـرو مکتـب، تهـران، سـپاه پاسـداران انقلاب اسلامی، ١٣٦٥.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-02]